

DOBROBIT ŽIVOTINJA

B. Krsnik

Sažetak

U starim gazdinstvima gdje je bilo relativno malo životinja čovjek je provodio velik dio vremena uz životinje i s njima, brinuo se o njima i nastojao im stvoriti što ugodniji život i osigurati što bolje zdravlje, pa je tako radio i na njihovoj dobrobiti. Potražnja i potrošnja mijenjaju odnose čovjeka i životinje. Životinjsko se okruženje neprekidno smanjuje, a neprovjerene i nepodesne, jeftine tehnologije onemogućuju im iskazivanje vrsno-specifičnih oblika vladanja i tjeraju ih na abnormalne i krajnje promjene u njihovoj fiziologiji i vladanju. Trajno nazočni uzročnici u svemu tome su prenapučenost, sputavanje, izolacija i frustracija. Nastali problemi vezani uz takav uzgoj, proizvodnju i okruženje te javno mnijenje doveli su šezdesetih godina do ispitivanja dobrobiti životinja držanih u sustavima intenzivnog uzgoja. Prezentirano izvješće Brambellovog povjerenstva 1965. godine početni je dokument koji govori što je važno i relevantno u znanstvenom i etičkom razmatranju dobrobiti i zdravlja životinja.

Nositelji dobrobiti su stočari, široka javnost, stručnjaci, znanstvenici, vlade i njihova resorna ministarstva.

Posljedično rezultatima proizašlima iz istraživanja, u kontekstu dobrobiti životinja, zaštite i zdravlja, doneseni su ili se donose konvencije, pravilnici, zakoni, i u svijetu i u Europi. Naša je zemlja zasad pristupila dvjema konvencijama, a 1999. godine donesen je i Zakon o dobrobiti životinja.

U određivanju dobrobiti životinja, osim etoloških istraživanja, ergometrijskih i metoda sklonosti, procjene sustava, praćenja okoliša, rabe se i fiziološki indikatori stresa. Svaki parcijalni pokušaj u tome nije, a i neće biti djelotvoran, nego će se jedino sustavnim istraživanjima i stvaranjem baze podataka, usuglašenim razmatranjima rezultata te upoznavanjem, poznavanjem osnovnih bioloških osnova omogućiti stvaranje jedinstvenih legislativskih pravila o dobrobiti životinja. Do tada učinit će se manje pogrešaka ako se uvijek ima na umu da su životinje živa i osjetljiva bića koja od života traže više nego što su hrana, uгода i sloboda od bolesti, odnosno da imaju pravo uživjeti život svojstven svojoj vrsti na najobjektivniji način.

Iznesena materija pokazuje da je uloga veterinara i struke u svemu tome centralna, odnosno da je budućnost struke između ostalog usmjerena prema dobrobiti preko genetike, okoliša i zdravlja životinja.

Ključne riječi: dobrobit, životinja

Rad je priopćen na "Drugi hrvatski veterinarski kongres", Cavtat, 10.-13. listopada 2000.

Prof. dr. sc. Boris Krsnik, Zavod za animalnu higijenu – okoliš i etologiju, Veterinarski fakultet, Zagreb.

Ne vraćamo se u povijest, ali o njoj moramo neprestano razmišljati!

Čovjek i životinja imaju zajednički suživot od svog prvog susreta. Kako i kada se to dogodilo, ne znamo. Dokaze da je čovjek promatrao životinje potvrđuju nam nalazi njegovih slika po spiljama (Altamira, Dordogna), i to uzimamo kao prvo poluslužbeno razdoblje, poslije kojeg slijedi drugo poluslužbeno razdoblje, vrijeme domestikacije životinja, koja je izvedena na osnovi stečenih iskustava dobivenih promatranjem, odnosno preko odabira životinja prema sposobnostima da podnose nazočnost ljudskih bića u svom neposrednom okolišu. Promatranje je, kako vidimo, bila i ostala metoda kojom se čovjek koristio i koja je odigrala značajnu ulogu u nastajanju službene znanosti pod nazivom etologija (1936.). Osim promatranjem, današnja se etologija koristi i biokemijskim i genetskim metodama u istraživanju i tumačenju vladanja životinja, a rezultat je veliki dio današnje dobrobiti životinja.

Nekada, na starim gazdinstvima koja su imala relativno malo životinja, uglavnom za svoje potrebe, ljudi koji su se brinuli za njih imali su više slobodnog vremena, a boravak uz životinje trajao je puno dulje. Sa životinjama se kontaktiralo taktilno, glasovno, ali i zvukovno. Životinjama su se davala i imena. Čovjek je, provodeći veliki dio vremena sa životinjama i baveći se njima, stalno skrbeći o njima, nastojeći im stvoriti što ugodnije življenje i osigurati što bolje zdravlje, radio već tada i na njihovoj dobrobiti. Stara poslovice kaže: "Gaji se stoka od gazdina oka". No, iako je čovjek stavio životinje pod svoju kontrolu i tako ih oslobodio nestašica hrane, vode ili izlaganja klimatskim promjenama (kiši, snijegu, vjetru), ipak im je u to vrijeme ostavio i mogućnost zadovoljenja dijela njihove prirode, kao na primjer da se kaljužaju, valjaju, kreću po volji, međusobno kontaktiraju, zadovoljavaju fiziološke potrebe, same se sklanjaju u hlad ili sunčaju i još puno toga što je sve u njihovoj prirodi.

S vremenom su se kontakti pri održavanju higijene - timarenja, zvukovi kod donošenja i davanja hrane, prije ili poslije mužnje, izvođenja ili uvođenja u staju - postupno gubili. Stvaranjem novih načina držanja, smještaja, prehrane i tehnologija uopće. Povećana populacija i potražnja za animalnom bjelančevinom, povećani uzgoj i proizvodnja životinja, što manji utrošak radne snage i što veća dobit, skraćivali su čovjekov boravak uz životinje, ali i promatranje životinja. Potreba i potrošnja mijenjali su brzo odnose čovjeka i životinje, a na nju se, iako ostaje "središnjica interesa", pomalo prestaje gledati kao na živo biće koje ne zna kakvu joj je ulogu namijenio čovjek, ali znade što joj je sve potrebno da na svijet donese živo potomstvo i da to isto odgoji i time nastavi vrstu.

O životinjama se počelo govoriti kao o strojevima ili tvornicama. Genetičari su se usmjerili na stvaranje jedinki sa što većom reprodukcijom i produkcijom. Jednostavno, organizmi su jednosmjerno prenapregnuti, pri čemu se nije razmišljalo o temeljnim čimbenicima živog bića, odnosno da su oni postojanjem na ovom svijetu bića koja imaju pravo da, osim ostalog, izlive život svojstven svojoj vrsti. O tome se nije razmišljalo pri gradnji stočnih objekata, ni pri odabiru tehnologija. Radi što veće proizvodnje, a što manjeg financijskog uloga, kupovali su se ili gradili neprovjereni i jeftini sustavi, maksimalno tehničarani, zbog smanjenja radne snage, s neadekvatnim ambijentalnim uvjetima (mikroklima, koristan prostor po životinji, svjetlo, nedovoljno provjetravanje, hranidbeni ili pojidbeni prostor, vrsta i kakvoća hrane i drugo), odnosno - životinjsko se okruženje neprekidno smanjivalo, a broj životinja na jednom mjestu tendenciozno se povećavao.

Intenzivni sustavi uzgoja, osim ostalog, tjeraju životinje na abnormalne i krajnje promjene u fiziologiji ili vladanju. Trajno nazočni uzročnici jesu: prenapučenost, sputavanje, izolacija, frustracija. Nazočne su i promjene u radu srca, raspodjeli krvi, temperaturi kože uvjetovane pojačanom simpatetičkom aktivnosti i povišenim adrenalinom i noradrenalinom. Nadalje, u suvremenim oblicima uzgoja i trgovanja životinje se često preraspodjeljuju i pregrupiravaju, što remeti društveni poredak i odgovarajuće fiziološke odgovore, a štetno se očituje i na konverziju hrane kao i na priraste (uvođenje strane krave u krdo uzrokuje pet posto pada u proizvodnji mlijeka). Želučane ulceracije u prasadi su učestalije u intenzivnim sustavima, pogotovo ako je još nazočna i prenapučenost. Sisanje uha, pupka, skrotuma među mladunčadi iste vrste vrlo je česta pojava (nezadovoljenje akta sisanja - rano odbiće). Kokoši nesilice u baterijskim kavezima često koračaju u mjestu prije nesenja jaja, a u tom stavu i nesu jaja (veliki gubici zbog lomova). Nadalje, što je podna površina manja, prasad više vremena provodi kod hranilice, a kokoši u kavezu pokazuju isto, dok one držane na stelji više vremena provedu u istraživanju stelje. Izostanak dostave vode ili hrane u određenom i naučenom vremenskom intervalu dovodi do frustracije. Traje li to dulje, pojavljuju se stereotipne kretnje koračanja kod kokoši. Kod konja su stereotipije tkanje, udaranje jaslama usnama ili gutanje zraka (te pojave češće su kod konja gdje postoji restrikcija kretanja, sumoran i dosadan okoliš). Porast agresivnosti uslijedi kad su jedinke jako stiješnjene, jer osim što veća gustoća razbija društvenu organizaciju, iz čega slijede agresivni obračuni, malen ili premalen prostor onemogućuje da životinje manevriraju i izbjegnu drugu ili druge jedinke, a ujedno su i onemogućene u prikazu stava prijetnji ili podložnosti.

Naša je struka među prvima ranih šezdesetih godina ustanovila da je proces intenzifikacije u animalnoj proizvodnji otišao predaleko, odnosno izmiče kontroli, a posljedice loših okolišnih uvjeta i manjkavih uzgojnih sustava štetni su iz zdravstvenog, neetični iz humanog motrišta, a i loše se odražavaju na rentabilnost proizvodnje.

Na osnovi takvih i sličnih spoznaja i objavljenih podataka, kao i na svojevrsan način pod utjecajem javnog mnijenja s druge strane, potkraj lipnja 1964. godine Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i hrane te državni tajnik za Škotsku osnovali su tehničko povjerenstvo za ispitivanje dobrobiti životinja držanih u sustavima intenzivnog uzgoja. Na čelu tog povjerenstva bio je prof. Rogers Brambell. Cilj tog povjerenstva bio je ispitati uvjete držanja farmskih životinja u uvjetima sustava intenzivnog stočarstva i savjetovati bi li u interesu njihove dobrobiti trebalo postaviti određene standarde te, ako bi, koji bi to bili. Izvješće povjerenstva je objavljeno 1965. godine, a to je početni dokument (koji obično nazivlju Brambellovim) i sadrži puno toga što je važno i relevantno u znanstvenom i etičkom razmatranju dobrobiti i zdravlja životinja. Osim toga, predstavlja na neki način i "službeni" početak dobrobiti životinja.

Nakon toga vlada je sastavila Savjetodavno povjerenstvo za dobrobit životinja FAWAC (Farm Animal Welfare Advisory Comitee), a ono je načinilo prvu zbirku preporuka za dobrobit stoke 1968. godine. Već 1973. godine Savjetodavno povjerenstvo zamijenjeno je Vijećem za dobrobit farmskih životinja FAWAC (Farm Animals Welfare Council), sa zadatkom da osuvremeni prethodna pravila. U svemu tome, ne ulazeći u detalje, značajno je da zapravo predgovori svih pravila navode: "osnovne potrebe dobrobiti životinja su stočarski sustavi primjereni zdravlju i koliko je to god moguće behavioralnim potrebama životinje, te visoki standardi ljudi koji se brinu za životinje".

U konvenciji Europskog savjeta ili Savjeta Europe 1976. godine se spominju, doduše bez definicije, zdravlje i dobrobit. Kaže se da životinje trebaju biti smještene i opskrbljene hranom i vodom i o njima se treba brinuti na način koji je, s obzirom na vrstu i stupanj njihovog razvoja, prilagodbe i domestikacije, primjeren njihovim fiziološkim i etološkim potrebama, u suglasju sa stečenim iskustvima i znanstvenim spoznajama. Riječ potreba rabi se i odnosi na prostorne zahtjeve, osvjetljenje, temperaturu, vlagu, strujanje zraka, ventilaciju i druge okolišne uvjete.

Postoje i određeni radni pravilnici. Tako, na primjer, u Velikoj Britaniji radni pravilnici pokrivaju: goveda, ovce, svinje, perad (purane, domaću perad i patke), zečeve i jelene, a mogu se podijeliti na četiri osnovna dijela (držanje, osiguran prostor, opskrba hranom i vodom te upravljanje). Zanimljivo je da je

takav tijekom djelatnosti prihvatio i stalni odbor Europskog savjeta za konvenciju o zaštiti životinja za farmerski uzgoj. Spomenimo i to da je drugi važni legislativski autoritet Europska zajednica. Euroskupina za dobrobit životinja osnovana je 1980. godine, a priznala je važnost europske legislacije osobito s obzirom na farmerske životinje.

Osim toga, neke od inicijativa Eurogrupe uključuju uvođenje minimalnih standarda u intenzivan uzgoj teladi hranjene iz vjedra i prasadi, bolju kontrolu prijevoza životinja, zaštitu životinja namijenjenih klanju, kao i druga životinjska pitanja poput usklađivanja legislacije EEZ-a koja se odnosi na proizvodnju, prodaju i uporabu nožnih stupica, minimalne standarde dobrobiti životinja u ZOO vrtovima i nastavak zabrane uvoza krzna tuljana u EEZ.

Znatan dio te problematike usvojen je i pretočen u konvencije i pravilnike. Naša zemlja je zasad pristupila dvjema konvencijama: Europskoj konvenciji o zaštiti životinja koje se uzgajaju na farmama (donesena 1976.) te Europskoj konvenciji o zaštiti životinja za klanje (donesena 1979.). Još su preostale konvencije kojima nismo pristupili, a svojevrstan su prioritet. To su Europska konvencija o zaštiti životinja tijekom međunarodnog transporta (donesena 1968.), Europska konvencija za zaštitu kralježnjaka koji se koriste u eksperimentalne svrhe (donesena 1986.) i Europska konvencija za zaštitu kućnih ljubimaca (donesena 1987.). Postoji još niz protokola uz konvencije, ali o njima ne bismo ovdje govorili.

Dosad je bilo mnogo pokušaja definiranja pojma dobrobit, pri čemu se većina autora u načelu slaže s važnosti i fizičkog i mentalnog zdravlja životinja. U nedostatku zasad jedinstvene definicije, navodimo definicije nekih autora:

1. Brambellovo povjerenstvo (1965.): dobrobit je širok pojam koji obuhvaća i fizičku i duševnu blagodat životinja. Svaki pokušaj procjene dobrobiti mora stoga uzeti u obzir znanstvene dokaze koji stoje na raspolaganju s obzirom na osjećaje životinja što se mogu izvesti iz njihovih struktura i funkcija, a isto tako i iz vladanja životinja (poglavlje 4 odlomak 2, 5 izvješća).

2. FAWAC (1968.) i FAWAC (1973.): osnovne potrebe dobrobiti životinja su stočarski sustavi primjereni zdravlju i, koliko je to moguće, behavioralnim potrebama životinja, te visoki standardi ljudi koji se brinu za životinje.

3. Hughes (1976.) dobrobit farmerskih životinja definira kao "stanje potpunog mentalnog i fizičkog zdravlja, gdje je životinja u skladu sa svojim okolišem".

4. Duncan i Dawkins (1983.) - prvi i možda najveći problem je definiranje dobrobiti. Na što mislimo govoreći o blagostanju, dobrobiti ili "patnji"? Što s

time doista mislimo? Nabrojeni su i neki primjeri stanja patnje poput straha, boli, frustracije i iscrpljenosti.

5. Broom (1986.) opisuje životinjsku dobrobit kao stanje životinja s obzirom na njene pokušaje suočavanja s okolišem.

6. Blood i Studdert (1988.) dobrobit definiraju kao održavanje primjerenih standarda prilagodbe, hranidbe i opće skrbi, te sprečavanje i liječenje bolesti.

7. Fraser (1989.) navodi da dobrobit zaokružuje i fizičku i psihičku blagodat te kaže da se fizička blagodat manifestira stanjem kliničkog zdravlja, a psihološka se odražava behavioralnom blagodati i vidljiva je po nazočnosti prirodnih i manjku neprirodnih vladanja.

8. Duncan i Poole (1990.) smatraju da, iako je fizičko zdravlje i neozljeđivanje važno, najvažnije je zapravo kako životinja "osjeća" svoj tjelesni status, način kako "percipira" svoju okolinu i uolikoj je mjeri "svjesna" tih osjećaja i percepcije koje su krucijalno važne za njenu dobrobit i blagostanje.

9. Fraser i Broom (1990.) definiraju dobrobit životinje "njezinim stanjem i sposobnošću da ovlada okolišem", a prioritet daju izrazu "udobnost" kad se govori o tome kako se životinja osjeća.

Prateći sve te pokušaje, vidljivo je da dobrobiti životinja doprinosi toliko detalja da na današnjem stupnju spoznaje ponekad nije moguće sa sigurnošću reći koji to čimbenici ili kombinacije čimbenika dovode do zloporabe. Općenito to mogu biti: nedovoljna briga, loše zdravlje, bolest, nepotrebna bol ili tjeskoba, loše osoblje i drugo. Svaki od njih sam za sebe ili pak zajedno mogu dovesti do zloporabe dobrobiti životinja.

Kao što u svakom području postoje određeni nositelji - sudionici, tako i u dobrobiti postoje nositelji - sudionici, s time da su različiti interesi i motrišta nositelja dobrobiti. S jedne strane su stočari koji se tim poslom bave zbog egzistencije i u njemu vode brigu o zdravlju i dobrobiti životinja. Budući da je njima dobit primarno važna, subklinička bolest ili blago iskazana bolest i ne mora smanjiti tu dobit. Dakle, dobit kao primarna nije narušena, ali gdje je tu dobrobit životinja? S druge strane, široka javnost je drugi nositelj - sudionik dobrobiti, a najčešće je zanimaju cijena i kakvoća hrane koju kupuje. Jedan dio te javnosti, koji se stalno povećava, želi utjecati na izbor sustava u kojima bi se životinje trebale uzgajati ili toviti. Postoji i dio javnosti koji smatra da životinje ne bi trebalo "iskorištavati" ni na koji način. I, konačno, postoji i dio javnosti koji čine ljudi sa stručnim znanjem o postupcima u farmerskom uzgoju, koji znaju koliko on utječe na uporabu stoke za naše vlastite svrhe. Oni su ti koji sudjeluju u procesima stručnog konzultiranja što ih prihvaćaju vlade, koje

potom moraju naći političko ravnovjesje između svih, ponekad sukobljenih interesa unutar javnog mnijenja.

Mišljenja znanstvenika i veterinarara vrlo su važna pri oblikovanju legislative pa bi uvijek trebali tražiti objektivne dokaze za punovrijedne i smislene odluke o legislativskom sadržaju, tim više što behavioristi vjeruju u proste "mehaničke" reakcije životinja na podražaje u njihovom okolišu, a etolozi se više bave širim smislom reakcije neke životinje na taj okoliš kroz njene percepcije i vladanje pa tu mogu postojati stanovite razlike pri donošenju određenih odluka.

U principu, veterinari su ti koje se najčešće poziva da promatraju reakcije neke životinje na okoliš, odnosno koji su to pojedinačni ili pak kombinirani utjecaji okoliša na životinju i njen genetski otisak kroz cijeli život. Od vanjskih posrednika ugrubo to su: hrana, vrsta i način hranidbe, smještaj, ventilacija i vrsta ventilacije, pod (puni, gredice, stelja, kanalizacija, veličina i oblik koca, boksa, obora, tora (pojedinačni, skupni, obiteljski: s vezom, bez veza), bolesti (preventivna medicina, rutinska provjera, program vakcinacije), način prijevoza, premještanja, vrste prijevoza, klaonica, klanje. Životna razdoblja su: bređost, porod, neonatalno razdoblje, odgoj, rasplodivanje, tov (prijevoz, tržnica, klanje).

Skupljanje podataka o rezultatima interakcija okolišnih utjecaja u različitim i često kritičnim razdobljima životinje najvažnije je za samu životinju, ali i za sve uključene u stočarsku proizvodnju. Prikupljanje priopćenja važno je stočarskoj industriji općenito, javnom mnijenju i državi u njihovom pokušaju da se suglase u tome kako treba držati životinje.

Etološka istraživanja dobrobiti i ugone u životinja uključuju proučavanje sposobnosti životinja da iskažu osnovne vrsno-specifične oblike vladanja u okolišu u kojem su smještene, a bilo koji oblik neugode uzrokovan uzgojnim uvjetima može se otkriti preko poremetnji u iskazivanju takvog vladanja, ali i ispitivanjem sklonosti u životinja kojima je ponuđen slobodan izbor. Ti elementi pružaju i svojevrsan pristup patnji životinja pa mogu poslužiti pri procjeni što je prihvatljivo, a što nije.

Patnja je subjektivno stanje koje može biti stvoreno u jednakoj mjeri štetnim podražajima i često psihičkim podražajima. Trenutačno stanje spoznaja u neurološkim znanostima u velikoj mjeri dokazuje da životinje bez dostizanja razvojnog stupnja ljudskih bića posjeduju kognitivne sposobnosti koje su nam dovoljne da priznamo kako životinje mogu trpjeti ne samo fizički, nego i psihički. Ta patnja posjeduje u različitim vrsta različite kvalitete, a u određenih vrsta te kvalitete ovise o prijašnjem iskustvu. Važno je znati da je patnja u

velikoj mjeri subjektivna vrijednost i stoga se može mjeriti samo na individualnoj, a ne na populacijskoj razini.

Drugo pitanje koje se javlja je pitanje boli. Bol je osjetilno iskustvo, ali sama bol može biti i uzrokom patnje i vrlo se teško može otkriti u farmских životinja. Prema definiciji, bol je "neugodno" osjetilno iskustvo uzrokovano stvarnom ili potencijalnom prijetnjom, koja inducira motoričke i autonomne reakcije, što dovodi do reakcija izbjegavanja, ali i promjene specifičnog vladanja jedinke, uključujući i društveno vladanje.

Treće pitanje u kontekstu dobrobiti je stres, kojeg se smatra izvorom boli i patnje. Budući da je mjerljivost stresa lakša od mjerljivosti dobrobiti, fiziolozi su predložili upotrebu indikatora stresa za procjenu dobrobiti farmских životinja. Naime, stres dovodi do stresnih reakcija, čija dinamika ovisi o složenom mehanizmu. Točnije, tu su uključena dva sustava i to: simpatetičko-adrenomedularni (s brzim prijenosom od najviše nekoliko sekundi između percepcije stresora i oslobađanja kateholamina) i pituitarno-adrenalni sustav (neuroendokrini sustav s mnoštvom posrednika i intervalom od nekoliko minuta prije adrenokortikalnog odgovora). Kako zasad još ne znamo puno stvari vezanih za kortikosteroide, ali i zbog nesuglasja tumačenja među istraživačima na tom području, interpretaciju fizioloških podataka u procjeni dobrobiti životinja treba uzeti s velikom rezervom. Tim više što se već zna da na neke pojave plazmatski kortizol nema učinka, na primjer smanjeni korisni prostor u baterijskim kavezima ne utječe na razinu plazmatskog kortizola čak ni kad je prisutna smanjena nesivost i smrtnost; porast gustoće životinja uzrokuje smanjenu težinu prasadi, a smanjenu količinu luteinizirajućeg hormona (LH) u krmača uvjetuje zatvoreni smještaj, i promjene u imunom i metaboličkom sustavu oteljene teladi otkrivene su bez mjerljivog učinka na razinu kortizola. Znajući sve to, veću pozornost bi trebalo posvetiti boljem razumijevanju tih bioloških sistema.

Uzgojni sustavi u kontekstu dobrobiti trebali bi se zasnivati, osim ostalog, na pretpostavci da su životinje osjećajna bića koja od života traže više nego što su hrana, uгода i sloboda od bolesti. Postoje i jasni dokazi da su životinje snažno motivirane za "rad" nagrađen dobrim stvarima u životu, a frustriraju ih sustavi koji im oduzimaju mogućnost da konstruktivno doprinose zadovoljenju svojih potreba. Teorijom ispitivanja visoke odnosno niske motivacije moglo bi se ispitati koliko je nešto važno u životu životinje i osiguralo bi temelje za legislaciju koja bi poboljšala standarde unutar uzgojnih i unutar sustava držanja životinja (kutija za gniježđenje - visoka motivacija i pješćane kupke - niska motivacija).

U procjeni sustava postignuti su posljednjih dvadeset godina stanoviti rezultati. Procijenjeni su baterijski kavezi za prasad, broj nesilica po kavezu, hranidbeni sustavi za tov prasadi. Takvi prosudbeni procesi pomažu i u modifikaciji tehnika koje bolje odgovaraju biološkim i zdravstvenim zahtjevima, a u nekim slučajevima doveli su i do neuvođenja novih tehnika koje su pokazale negativni utjecaj na zdravlje i dobrobit životinja.

Stočarenje koje je usmjereno na promicanje dobrog zdravlja i dobrobiti životinja smanjuje uporabu lijekova. Naime, porast učestalosti bolesti koje je "stvorio čovjek" dovelo je do veće uporabe lijekova u uzgoju i proizvodnji životinja, a oni se najčešće primjenjuju rutinski, bez provedbe mjera za eliminacijom uzročnih čimbenika u okolišu. Tu lijekovi kompenziraju loše utjecaje lošeg okoliša i gospodarenja. To je moguće izbjeći primjenom rezultata istraživanja, točnije moguće je stvoriti okoliš za životinje, ali i gospodarstvene metode pri kojima će životinje manje pobolijevati te neće biti narušena njihova dobrobit. Cijena zgrada, opreme i rada u takvim jedinicama ne mora biti viša ako se pravilno planira, a kako su gubici zbog bolesti manji nego u uobičajenim komercijalnim jedinicama, dobit je za uzgajivača veća, a dobrobit životinja bolja. Veterinarskim mjerama treba preusmjeriti trend koji vlada posljednja tri desetljeća, a koji, kao što smo rekli, karakterizira porast pojave bolesti farmskih životinja povezanih s okolišem skupnog držanja. Stoga za buduća poboljšanja zdravstvenog stanja životinja, protiv bolesti se prije svega moramo boriti preventivnim mjerama radi eliminacije čimbenika koji uzrokuju bolest. To znači da naša struka mora aktivno sudjelovati u stvaranju nacarta i što se tiče držanja životinja i što se tiče gospodarenja. Aktivno sudjelovanje u borbi protiv bolesti izazvanih okolišem treba se zasnivati na znanstvenim spoznajama o tome kako različite vrste okoliša ili okolišnih čimbenika, uključujući i način gospodarenja, utječu na zdravlje i dobrobit životinja. Sustavi praćenja u kojima se primjenjuju klinička i behavioralno bilježenja način su unapređenja navedenih spoznaja. Osnovno pravilo mora postati da se kirurške i medicinske mjere nikad ne rabe kao profilaksa za kompenziranje neprimjerenih uzgojnih programa ili neprimjerenog okoliša, uključujući i način gospodarenja.

Kao što je vidljivo iz cjelokupno iznesene materije, jest da je ona vrlo kompleksna te da se zdravlje i dobrobit ne mogu odrediti bez objektivnih pokazatelja, bilo fizioloških bilo samog vladanja životinja. Ono što se neprestano nameće jest pitanje na što bi ti pokazatelji trebali ukazati. Odgovor na to pitanje je teži zbog manjka suglasja o točnoj definiciji patnje i dobrobiti u životinjskoj proizvodnji. Međutim, dosad već imamo dosta dokaza da prihvatimo činjenicu kako u farmskih životinja postoje barem neki elementi

osjećaja i svijesti, a glavni problem nije zapravo prepoznavanje negativnih emocija ili patnji, nego suglasnost o najvećoj razini ograničenja koja se može nametnuti organizmu bez neprihvatljivih gubitaka njegovog fizičkog i mentalnog integriteta. Cilj visoke razine dobrobiti životinja pri smještaju je važan i neće se postići jednostavnim napuštanjem intenzivnih sistema. Stoga je potreban novi pristup u dizajniranju sistema koji osim ekonomičnosti uzima u obzir najviše prioritete životinja, dodajući i karakteristike nižih prioriteta, iz čega proizlazi veća mogućnost kretanja životinja, mogućnost kontrole vlastitog okoliša i integracije s drugima. U tom kontekstu i naše razumijevanje načina vladanja životinja trebat će provesti detaljnije ako želimo potpuno razumjeti kako će one reagirati na te manje restriktivne okoliše. Mi se stoga moramo usmjeriti i na detaljnije istraživanje njihovih kognitivnih sposobnosti.

Parcijalni pokušaji određivanja dobrobiti bez uzimanja u obzir etoloških istraživanja, ergometrijskih i metoda sklonosti, procjene sustava, praćenja okoliša i upotrebe fizioloških indikatora stresa ne mogu stvoriti cjelovitu bazu podataka za jedinstveno razmatranje, usuglašenje i primjenu rezultata u stvaranju legislativskih pravila i njihovu primjenu u stvarnosti. Dok to ne bude postignuto, učinit ćemo manje pogrešaka ako uvijek imamo na umu da su životinje živa i osjećajna bića s potrebama vezanima uz njihovu prirodu u koju se može dirati samo do određenih granica.

I, na kraju, htio to netko priznati ili ne, vidljivo je da je uloga veterinara - struke u svemu tome centralna, odnosno da je budućnost struke između ostalog usmjerena prema dobrobiti, a preko genetike, okoliša i zdravlja životinja.

Za korištenu literaturu zainteresirani se mogu obratiti autoru

ANIMAL WELFARE

Abstract

In an old hausbandry where the number of animals was relatively small man used to spend a great deal of his time with the animals, taking care of them and trying to make life for them more pleasant, ensuring the best possible health, thus working for their welfare. The demand and consumption change the relations between man and animal. The animal surroundings are becoming smaller and unchecked, unsuitable and cheap technologies make it impossible for the animals to behave in a way specific to their species, forcing them to abnormal and extreme changes in their physiology and behaviour. Permanent causes of all that are overcrowding, restraining, isolation and frustration. The developed problems connected with such breeding, production and surroundings and the public opinion resulted in questioning, in the sixties, the welfare of animals kept in intensive breeding systems. The report presented by Brambell Commission in 1965, the initial document stating what is important and relevant in scientific and ethical considerations of animal welfare and health. The bearers of the welfare are farmers/cattlebreeders the general public, experts, scientists, governments and their resource ministries.